

G.W.F. Hegel

Kilka uwag o przedstawieniu wielkości

„Einige Bemerkungen über die Vorstellung von Grösse”, Gesammelte Werke, Band 1, „Frühe Schriften”, Hamburg: F. Meiner Verlag 1989, ss. 40 n. Jest to pierwsza filozoficzna praca Hegla, napisana 14 maja 1787 roku. Wraz z przekładem zamieszczamy tekst niemiecki.

Każdy człowiek doświadcza co dzień, specjalnie nawet o tym nie myśląc, że wielkość jest pojęciem względnym, to znaczy, że wszystkie wielkości mierzymy wedle jakiegoś zwyczajowego lub najdogodniejszego dla nas wymiaru. To ogólne doświadczenie tłumaczy liczne szczególne zjawiska znane nam z codzienności. Nie z czego innego, moim zdaniem, bierze się to [na przykład], że niewysoki pokój uważamy za dłuższy niż pokój o tej samej długości i szerokości, ale wyższy. Kolejnym w stosunku do długości i szerokości wymiarem pokoju jest jego wysokość; gdy bywa ona nieznaczną, lub też wręcz mniejszą niż długość, to wtedy uważamy ją za większą; gdy natomiast będzie odwrotnie i wymiar ten na ogół nie będzie mniejszy niż długość i szerokość, to wtedy w naturalny sposób będzie się nam wydawał mniejszy. Z tego samego też powodu często się zdarza, że przedmiot ustawiony pionowo, na przykład tyczka, wydaje się krótszy niż położony. W przypadku pozycji pionowej nie ma wiele przedmiotów, z którymi dany można porównywać, natomiast w przypadku pozycji poziomej takich przedmiotów jest wokół dużo. Należy tu jednak zwrócić uwagę na tę okoliczność, że w obu wypadkach przedmiot nie może być położony zbyt daleko od oczu obserwatora, ponieważ odległy leżący przedmiot przedstawia się nam w spostrzeżeniu wzrokowym jako mniejszy (z uwagi na mniejszy tzw. kąt widzenia), przedmiot stojący natomiast jako większy (z przeciwnego powodu). W tym tkwi przyczyna, że podczas dobrej pogody księżyc, poruszając

się na tle licznych przedmiotów, do których może być przyrównywany, wydaje się bardziej oddalony niż wtedy, gdy znajduje się wprost nad nami (jakkolwiek równie pospolicie księżyc wschodzący wydaje się nam akurat większy, co tłumaczy się dużą ilością pary załamującej promienie). Ale nie tylko w związku z odległością mają miejsce takie złudzenia; także w przypadku czasu doświadczamy tego samego. Czas podróży, dokądkolwiek się udajemy, będzie z takich samych przyczyn¹ znacznie wolniej zdawał się nam płynąć, niż kiedy poświęcamy taki sam czas lekturze. Także i później powraca do nas to samo uczucie, bo przedstawienia przedmiotów napotkanych po drodze nie dają się zjednoczyć w żadnej ogólnej jedności, lecz musimy myśleć o przebytej drodze w całym szeregu przedstawień, o ile chcemy ją sobie prawidłowo uprzytomnić. W przypadku książek natomiast, szczególnie takich, które nie mają treści fabularnej, pozostają w nas same ogólne uczucia, jakkolwiek jest z tym jeszcze bardzo różnie z uwagi na zróżnicowanie naszych zdolności i skłonności.

Podczas gdy z wyjątkiem wyniosłych szczytów najwyższych gór kraj cały przykrywa noc, te właśnie oświetlone szczyty wydają się być jakoś szczególnie daleko a zarazem przecież blisko, jakby wyznaczały granicę następnej doliny.

Przełożył Jan Hartman.

---

¹ *Dopisek na marginesie:* Bardzo wiele zależy tu od tego, czy zajmujemy się czymś przyjemnym czy też nie.

Einige Bemerkungen über die Vorstellung von Grösse

Jeder macht täglich die Erfahrung, wenn er auch nicht Acht darauf gibt, daß Grösse ein relativer Begriff sey, d.h. dass wir alle Grössen mit einem angewöhnten, oder nach dem nächstgelegenen Maasstab messen. Aus dieser allgemeinen Erfahrung lassen sich viele besondere alltägliche Erscheinungen erklären. Daß wir ein Zimmer, das nicht hoch ist für länger halten, als eines von gleicher Länge und Breite, aber grösserer Höhe, kommt, wie ich glaube, nirgend anders her. Der nächste Maasstaab für die Laange und Breite des Zimmers ist seine Höhe; wenn nun diese gering, und also oft in der Länge enthalten ist, so halten wir es für grösser; in einem höheren hingegen ist unser Maasstab nicht so oft in der Länge und Breite enthalten, und daher scheint es uns nach einer natürlichen Wirkung kleiner. Ebendeshwegen mag auch ein senkrecht aufgerichteter Gegenstand z.B. eine Stange kürzer vorkommen, als ein horizontalliegender; bei jener Stellung haben wir nichts, bei dieser Lage hingegen viele dazwischenliegende Gegenstände, die wir vergleichen können. Nur ist hier der Umstand zu bemerken, daß in beiden Fällen, der Gegenstand nicht zu weit entfernt vom dem Auge liegen muß; denn ein entfernter, liegender Gegenstand kömmt uns einer optischen Bemerkung zufolge kleiner vor, weil der sogenannte Sehwinkel kleiner ist, ein aufgerichteter hingegen grösser aus dem umgekehrten Grund. Dieß ist auch die Ursache, daß uns die heiterer Luft der Mond, wenn er aufgeht wegen der Menge der vergleichbaren dazwischenliegenden Gegenständen entlegener scheint, als wenn er gerade über uns steht; ob wir ihn gleich Gewöhnlich beim Aufgange grösser sehen; welches sich aus der Menge der Dünste, die die Strahlen brechen, erklären läßt. Aber nicht nur bei Entfernungen finden diese Täuschungen statt; auch bei der Zeit können wir das nämliche wahrnehmen. Die Zeit des Wegs, wenn wir uns irgendwo-

hin begeben, wird uns aus gleichen Ursachen¹ viel langsamer zu vergehen scheinen, als wenn wir uns gleich lang mit Lesen beschäftigen. Auch nachher bleibt uns noch nämliche Empfindung zurück; denn die Vorstellungen der vielen Gegenstände auf dem Wege lassen sich nicht in Eine, allgemeine vereinigen, sondern wir müssen uns den Weg unter einer Reihe von Vorstellungen denken, wenn wir uns denselben recht vergegenwärtigen wollen. Von Büchern hingegen, besonders solchen, die nicht historischen Inhalts sind, bleiben uns oft bloß allgemeine Empfindungen zurück; ob sich dieses gleich nach Verschiedenheit der Fähigkeiten und Neigungen sehr verschieden ist.

(Meiners Briefe über die Schweiz, 1 Th., VI Br., p. 371)

Wenn ausser den erhabenen Spizen der höchsten Gebirge das ganze übrige Land mit Nacht bedeckt ist, so scheinen die erleuchteten Gipfel viel tiefer als sonst, und zugleich so nahe zu seyn, als wenn sie das nächste Thal begränzt hätten.

---

¹ *Am Rande:* Hier kommt es sehr viel darauf an ob die Beschäftigung angenehm oder nicht angenehm.